

4. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Алерта, 2011. 694 с.

УДК 373.134.

*Олександра Дубницька, викладач
ВСП «Львівський навчально-науковий центр ПТО
НПУ ім. М. П. Драгоманова»
м. Львів, Україна*

НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. В статті розглянуто вплив народного мистецтва у формуванні етнокультурної компетентності майбутніх фахівців художнього профілю. Окреслено основні методи, форми та засоби впровадження в педагогічний процес.

Ключові слова: народне мистецтво, етнокультура, компетентність, професійна підготовка, фахівці художнього профілю.

*Oleksandra Dubnytska, lecturer
Separate Structural Subdivision
«Lviv Educational and Scientific Center for Vocational Education»
at National Pedagogical Dragomanov University
Lviv, Ukraine*

FOLK ART AS A MEANS OF FORMING ETHNO-CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE ART SPECIALISTS

Abstract. The article considers the influence of folk art on the formation of ethno-cultural competence of future art specialists. The main methods, forms and means of implementation into the pedagogical process are considered.

Keywords: folk art, ethno-cultural, competence, professional training, art specialists.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямів сучасної професійно-технічної освіти доцільно визначити компетентнісну стратегію, пов'язану з перенесенням акцентів на формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, зокрема фахівців художнього профілю.

Професійна компетентність включає поєднання знань, умінь і навичок, передбачає оновлення знань, оволодіння новою інформацією для успішного розв'язання професійних завдань, можливостей оперувати отриманими знаннями, й здатності пристосовуватися до потреб ринку праці. Однак неабияке значення у підготовці майбутніх фахівців художнього профілю має формування

етнокультурної компетентності яка включає в собі здатність аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності.

Аналіз останніх досліджень. Проблематиці саме компетентнісного підходу присвячено чимало наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених: І. Бега, Б. Вульфсона, Д. Гришина, С. Гончаренка, М. Дубасенюка, Є. Зеєра, І. Зимньої, І. Зязюна, В. Лозової, О. Пометуна, А. Хуторського, В. Беспалько, В. Сластьоніна, С. Чистякова, С. Сисоєвої, Б. Оскарссона, С. Шо, В. Хутмахера, Г. Халажа, Дж. Равена та ін. [6; 10; 12].

Чимало уваги приділено проблематиці етнокультурності у наукових працях Ю. Бромлея, Г. Гачева, А. Іваницького, В. Куєвди, В. Лісового, В. Пекарчука, Б. Савчука, Б. Тимківа, І. Ціко та ін. [9; 14]. У цих працях науковці акцентують увагу на вирішенні проблем етнокультурності, але невирішеною частиною залишається впровадження етнокультурологічного компоненту в педагогічний процес освітніх закладів, а саме формування етнокультурологічної компетентності особистості.

Метою статті є висвітлення впливу народного мистецтва у формуванні етнокультурної компетентності майбутніх фахівців художнього профілю.

Виклад основного матеріалу. Українськими науковцями і педагогами-практиками (О. Савченко, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, С. Трубачова) розроблені теоретичні і практичні питання запровадження компетентнісного підходу в освіті України. У результаті запропоновано перелік ключових компетентностей у навчанні: навчальна (уміння вчитися), громадянська, загальнокультурна, інформаційна, соціальна; здоров'язберігаюча, які деталізуються в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей, ставлень, здатностей за навчальними галузями й життєвими сферами учнів.

Окреслено зміст ключових компетентностей у навчанні. Навчальна компетентність інтегрує особистісні якості учня зі змістовою і процесуальною основою уміння і характеризується розвиненою навчальною діяльністю. Соціальна компетентність передбачає здатності жити в соціумі (враховувати інтереси і потреби різних груп; дотримуватись соціальних норм і правил; співпрацювати з різними партнерами тощо). Загальнокультурна компетентність у навчанні стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства у різних аспектах, її складником є етнокультурна компетентність.

У підготовці майбутніх фахівців художнього профілю провідну роль відіграють професійно-художні заклади освіти. Концептуальні положення щодо підготовки майбутніх фахівців ПТНЗ художнього профілю висвітлені в Законах України «Про освіту» [3] та «Про професійно-технічну освіту» [4]. У Законі України «Про освіту» зазначено, що мистецька освіта передбачає здобуття спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва.

Ці державотворчі документи були прийняті з метою сприяння збереження, подальшого розвитку та підвищення престижу ремісничої діяльності, формування у суспільній свідомості образу ремісника як вітчизняного виробника товарів та послуг, який зберігає та розвиває національні культурні та виробничі традиції. Також у законодавчому документі Закону України «Про народні художні промисли» зазначено, що держава регулює правові, організаційні та економічні відносини у галузі народних художніх промислів, визначає статус суб'єктів народних художніх промислів, засади їх діяльності і спрямований на охорону, відродження, збереження та їх розвиток як важливої складової духовної культури українського народу, також сприяє навчанню та підготовці фахівців для народних художніх промислів у навчальних закладах усіх рівнів акредитації за рахунок коштів державного бюджету.

У підготовці фахівців художнього профілю саме етнокультура безпосередньо пов'язана з майбутньою професійною діяльністю. Етнокультурна компетентність має складну структуру, а тому і непростий механізм формування, що робить цей процес складним і тривалим у часі. Цей процес розглядається як отримання індивідом об'єктивних знань та уявлень щодо своєї етнічної культури, історії рідного краю, духовно-моральних цінностей і особливостей своєї нації [8, с. 44].

За твердженням дослідників до етнокультурної компетентності, входять такі складові, які інтегруються між собою, утворюють її. Насамперед, перша група чинників утворює матеріальну сферу культури (народна архітектура, вбрання, види творчої діяльності), друга група чинників пов'язана зі сферою духовної діяльності народу (мова, усна народна творчість, народне мистецтво, тощо), третя група чинників пов'язана з феноменом найскладнішим і остаточно невизначеним (менталітет народу або етнопсихологічні риси етносу) [2, с. 14].

Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців художнього профілю проводиться з урахуванням специфіки конкретного виду народного мистецтва, традицій українського народу, регіональних особливостей оздоблення виробів декоративно-ужиткового мистецтва (добір символів, кольорове співвідношення в орнаменті тощо).

Декоративно-прикладне мистецтво є однією з важливих галузей художньої культури українського народу. Для визначення суті декоративно-прикладного мистецтва найчастіше вживається назва – народне мистецтво.

Народне мистецтво яскраво характеризує національні особливості нації, локальні відміни етнографічних груп; це «минуле в сучасному». З минулим народні художні твори єднає традиція та колективний спосіб її регулювання. Лише завдяки незліченним повторенням схем, мотивів, образів, форм утверджується художня традиція і передається з покоління у покоління, удосконалюючись і набуваючи чарівної довершеності. Під впливом кліматичних, природних умов, особливостей побуту українців, властивостей місцевої сировини та історичних чинників у кожному етнографічному регіоні України виробляли локальні предмети художньої образності, орнаментики, формотворення [7].

Вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва прилучає учнів до духовної спадщини, до традицій національної культури, породжує інтерес до народної творчості, сприяє завданню: виконати короткочасні й довготривалі замальовки всього виробу та фрагментів найбільш виразних орнаментальних мотивів різних шкіл народного мистецтва. Такі матеріали становитимуть цінний методичний фонд кожного учня, на основі якого він у подальшому створюватиме власні творчі композиції художніх виробів [1].

Практичні заняття спрямовуються на формування в учнів виконавських навичок і умінь для виготовлення художніх речей на основі знань, отриманих у процесі теоретичного навчання, особливо художньо змістовому, професійній орієнтації. Адже тільки повноцінне залучення до народного мистецтва може стати умовою формування художньої етнокультури молоді.

З цією метою педагоги звертаються до духовних коренів народного мистецтва, його зв'язків з природою, побутом, фольклором, традиціями. Надають перевагу світоглядного, теоретичного курсу над елементами практичного виконання, тобто намагаються забезпечити пряму залежність виконавських навичок від рівня духовності. Виходячи з цього, основними напрямками формування художньої етнокультури особистості можна вважати:

передачу учням знань про витoki, художні та виконавські традиції народного декоративно-прикладного мистецтва; формування уявлень про декоративну культуру, що передбачають гармонійне та цілісне вирішення мистецького виробу; забезпечення виконавської майстерності, що включає засвоєння певних художніх і технологічних прийомів та навичок виготовлення й декорування виробів.

Формування в учнів знань про джерела, художні і виконавські традиції народного декоративно-прикладного мистецтва здійснюється на ґрунті осмисленого запам'ятовування й сприйняття головних, загальних і локальних особливостей творів різних традиційних центрів народного мистецтва. Тому під час занять проводиться фрагментарне прослуховування народної музики, використовуються поетичні твори, а також різноманітний ілюстративний матеріал, особливо зразки творів народних майстрів, за кожним з яких бажано проводити художньо-змістовий аналіз, який має відбуватися на тлі якомога повнішого відображення її зв'язку із середовищем, життям, традицією, історією народу, з народним світосприйманням, національною свідомістю.

Водночас висвітлюються такі питання: де, хто і коли створив художній твір; форма, декор, техніка виконання в узгодженні з матеріалом і призначенням речі; різноманітність декоративних мотивів і техніки їх виконання; загальне та місцеве в художніх виробах різних шкіл народного мистецтва; роль естетичного сприйняття природи і трудової діяльності в процесі виготовлення художнього виробу майстром. Як свідчить практика, такий аналіз сприяє творчому розумінню народного мистецтва, формуванню цілеспрямованих навичок роботи в експедиціях з пошуку і вивчення творів декоративно-прикладного мистецтва.

При доборі взірців художніх виробів тільки одним видом промислу не обмежуються: дуже важливо дати учням уявлення про різні види народного мистецтва (кераміку, вишивку, різьблення тощо), про їхню своєрідність, відзначити ансамблевість художніх речей – їх гармонійне поєднання з оточуючим середовищем, іншими речами. Після такого загального ознайомлення йде вивчення певного виду художнього промислу, розпочинають із взірців художніх виробів рідного краю. Важливо проводити заняття на базі музею, використовуючи такі форми роботи, як екскурсії, лекції та практичні заняття, а також науково-дослідну діяльність. Такі заняття мають не тільки пізнавально-освітній характер: вони сприяють вихованню та розвитку в молоді почуття прекрасного, потреби творити й жити за законами краси. Під час проведення таких занять учні роблять ескізи і замальовки окремих художніх

виробів. Замальовки бажано виконувати як з експонатів музею, так і з археологічних знахідок, а також зразків народного мистецтва, що знаходяться у музеї чи фонді навчального закладу. Тут ставиться конкретне завдання аналізу виробів, глибоко вивчати й використовувати в роботі ті технічні й високохудожні прийоми народного мистецтва, які мають значущі художні традиції і пов'язані з національною культурою. При цьому учні не копіюють взірці, а творчо використовують отримані знання та навички, komponуючи мотиви й елементи орнаменту, форми виробів по своєму, спираючись на традиції місцевої школи народного мистецтва. Виконані учнями роботи мають відзначатись яскравою національною своєрідністю, являти собою певну художню цінність, характеризуватись якістю виконання, бути суспільно корисними [11].

Формування художньої етнокультури учнів є складовою частиною сучасної концепції розвитку національної культури, в тому числі традиційної народної художньої творчості, а відтак має важливе педагогічне та суспільне значення.

З метою кращого ознайомлення з краєм, його історією, традиціями, формування в учнів свідомого й творчого підходу до художньої спадщини свого народу, усвідомлення значення декоративно-прикладного мистецтва у духовно-матеріальному житті суспільства організовуються експедиції до районів традиційних художніх промислів.

В залежності від регіонального розташування навчальних закладів, навчально-виховна робота вимагає різних форм. В одних випадках навчальні заклади розташовані в регіонах відродження згасаючих художніх ремесел, в інших – у регіонах інтенсивного розвитку художніх промислів.

У регіонах, в яких художній промисел згасає, проводять вивчення й відродження згасаючих промислів – пошук майстрів, котрі володіють художнім ремеслом, характерним для даної місцевості; винайдення старовинних речей, що збереглися у населення; організація в навчальному закладі музею або куточка народного мистецтва; зустрічі, бесіди зі старожилами, істориками, мистецтвознавцями; залучення майстрів до педагогічної діяльності з відродження й розвитку художнього ремесла на базі навчальних майстерень, а також використання форм учнівства (за згодою майстра до нього прикріплюють найбільш здібних і зацікавлених студентів для вивчення та опанування «секретів» традиційного мистецтва безпосередньо в його майстерні); здійснення екскурсій-занять у краєзнавчому, історичному, художньому музеях, відвідання виставок. Коли навчальний заклад розташований в регіоні інтенсивного розвитку

художніх промислів, як правило, здійснюються зустрічі й бесіди з його провідними майстрами; екскурсії на підприємства, у власні майстерні митців; заняття в музеях народних промислів або методичному кабінеті підприємства; відвідування виставок прикладного мистецтва, ознайомлення з приватними колекціями; експедиції з пошуку та вивчення творів народного мистецтва місцевого промислу; обладнання у навчальному закладі музею або куточка народного декоративно-прикладного мистецтва; організація навчально-виробничої практики студентів на підприємствах.

Висновки. Отже, професійна підготовка майбутніх фахівців художнього профілю яка проводиться з урахуванням специфіки конкретного виду народного мистецтва, традицій українського народу, регіональних особливостей оздоблення виробів декоративно-ужиткового мистецтва, є важливою умовою формування художньої етнокультури молоді.

Список використаних джерел

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. *Декоративно-прикладне мистецтво : навч. посіб. для студ. пед. ін.-тів.* Львів : Світ, 1992 270 с.
2. Березюк О. С. *Методичні засади формування етнокультурної особистості.* // *Освітологічний дискурс.* 2015. № 3 (11). С. 13-21.
3. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Закон України «Про професійно-технічну освіту» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98 - вр #Text>
5. Закон України від 03.02.2004 № 1407-IV «Про народні художні промисли». URL :
6. Зимняя И. *Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании.* URL: <http://www.kira.org.ru/docs/ae/guait/keycomp.doc>.
7. *Історія декоративного мистецтва України: у 5 т. Т. 2. Мистецтво XVII – XVIII століття / Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України / Ред. : Г. Скрипник. К., 2007. 336 с.*
8. Косенко Ю. *Етнопедagogічний підхід до професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів* // *Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка.* Вип. XIX-XX. Івано-Франківськ, 2008. С. 67-74.
9. Пекарчук В. *Охорона і збереження культурно спадщини в просторі етнічної ідентифікації: тенденції 1990-2000 рр.* // *Сіверянський літопис.* 2015. № 1. С. 61-66.
10. Сисоева С. О. *Основи педагогічної творчості : підручник.* Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
11. Тимків Б. *Формування художньої етнокультури студентів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва.* // *Народне мистецтво.* 2004. № 25–26 (1–2). С. 52-54.
12. Хурской А. *Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы* // *Народное образование.* 2003. № 2. С. 58-64.